

Från hembygdsarbetet

TVÅ BORTGÅNGNA HEMBYGDSVÄNNER

ANDERS ELGENBERG

Den norduppländska hembygdsrörelsen har under året lidit en svår förlust i och med civilingenjör *Anders Elgenbergs* frånfälle i juni 1956. Född i Värmland 1888 kom Elgenberg redan som barn till Stockholm, där han växte upp och erhöll sin utbildning. Alltsedan 1916, då Anders Elgenberg anställdes vid Älvkarleby kraftverk, har han varit Älvkarleby socken trogen.

Sedan många år var Elgenberg en av de ledande krafterna inom Älvkarleby hembygdsförening och kan sägas under de senaste åren ha varit föreningens ledare, då han alltsedan 1943 beklätt ordförandeposten. Alla som haft med hembygdsvård att göra vet hur viktigt det är att en

förening har en eldsjäl i sin spets. Elgenberg var den som i rikaste mån uppehöll Älvkarlebyföreningens traditioner både vad det gällde den omfattande hembygdsgårdens berikande och vård och då det rörde de folkliga hembygdsfesterna. Det var på Anders Elgenbergs initiativ som Älvkarleby hembygdsförening år 1947 vid hembygdsgården reste minnesmärket över den kände spelmannen Byss-Calle. Elgenberg nedlade också ett energiskt arbete för Älvkarleby manskör och var under ett flertal år körens dirigent. Elgenberg hade stora planer på hembygdsgårdens berikande och beklagligt är att han icke hann föra dem till verklighet. Sin stora kännedom om hembygdsgården hade Elgenberg tillfälle att låta komma till tals i sin värdefulla uppsats om densamma i årsboken Uppland 1955.

Upplands fornminnesförening uttalar ett varmt tack till Anders Elgenberg för hans insatser inom kulturminnesvården.

PER ANDERSSON I ÅLOPPE

En i alla skiften trofast hembygdsvän förlorade den sydvästuppländska hembygds- och kulturminnesvården i och med direktör Per Anderssons i Åloppe, Nysätra, fränfalle 1956. Per Andersson, som var född i Odensvi församling i Västmanland 1866 — han var sålunda vid sitt fränfalle 90 år gammal — innehade under sin krafts dagar ett flertal

kommunala uppdrag inom Nysätra socken och var under flera år kyrkvärd. Under många år var han direktör för Alsta kvarn- och tegelbruksaktiebolag invid Örsundsbro.

Livligt intresserad fornminnes- och hembygdsvän gjorde Per Andersson kulturminnesvården värdefulla tjänster, särskilt inom sydvästra Uppland. Med penningmedel bidrog han till räddandet av både Härkeberga kaplansgård i Härkeberga och Mor Lottas gård i Kvek i Fröslunda. På Per Anderssons 90-årsdag, endast någon månad före hans bortgång, hade Upplands fornminnesförening glädjen att till honom få överlämna diplom för de värdefulla tjänster, som den vördade gamle under många år gjort kulturminnesvården i hembygden.

N. S.

A 1:S REGEMENTSMUSEUM VID RISSNE I SPÅNGA

Åren 1915–20 uppstod tanken att Kungl. Svea artilleriregemente (A 1) skulle flyttas från sin förläggning i Stockholm till Rissne i Spånga socken, 1,5 mil nordväst om Stockholm. Först 1930 fattades dock riksdagsbeslut på A 1:s förläggning dit. Arbetena påbörjades i mindre skala 1939, men först under andra världskriget med dess förstärkta försvarsberedskap började byggnadsarbetena på allvar. Regimentets utflyttning från kasernerna vid Valhallavägen i Stockholm gjordes successivt åren 1946–1948. I samband med utflyttningen till Spånga har det blivit möjligt att även ordna regimentets kulturhistoriska samlingar till ett regementsmuseum. Detsamma, som i dessa rader skall presenteras, har kunnat inrymmas i södra flygelbyggnaden i den gamla gårdsanläggningen vid Rissne.

Rissne gård, eller Rissna, hette förr Risenö och är känd alltsedan medeltiden. Egendomen, som ursprungligen bestod av tre hemman, tillhörde på 1400-talet Karl Ulfsson i Tofta och Uppsala domkyrka, på 1500-talet kronan och på 1600-talet såsom säteri släkten Tegel. År 1664 pantsattes gården till rådmännen Peter Carling och Henrik Karckman för 16 764 daler kopparmynt. År 1692 indrogs Risenö åter till kronan och indelades till ryttmästareboställe på kavalleriet, dvs. åt chefen för Lifskvadronen vid Kungl. Lifregementet till häst. Denna karaktär har gården alltsedan dess behållit.

Manbyggnaden, som nu tjänstgör som provisorisk officersmäss, uppfördes i mitten av 1600-talet. Från denna tid härstamma husets kraftiga bjälktak och takmålningarna i samlingsrummet, som föreställa stjärn-

Bild 1. Den vid 1600-talets mitt uppförda manbyggnaden vid Rissne, Spånga socken, som sedan 1948 tjänstgör som A 1:s officersmässa.

bilder och himlakroppar. Två parstugor samt en bod äro 1700-talshus. Den södra parstugan, där som nämnts regementsmuséet är inrymt, är orienterad i öst—västlig riktning. Tidigare har västra hushalvan varit bostad och den östra kokstuga med brygghus. I omändrat skick inrymmer parstugan numera fyra rum och en förstuga med ingång från norra sidan.

Det omnämnda museet har ordnats efter följande schema. I förstugan hänga litografier av gamla regements- och stabers uniformer. Till höger om förstugan eller i byggnadens västra del finnes två rum. I nordvästra rummet ser man tre dockor med regementets uniform från 1880-talet, en regementsofficer, en löjtnant och en styckjunkare (bild 3). På bilden ser man vidare den vindflöjel och den klocka, som slog timplagen. Den runda kulan på en stång markerade att order m. m. fanns att avhämta på regementsexpeditionen. Vidare ser man den reservpropeller, som medföljde det av de två Svea-artilleristerna, kapten O. Liljevalch och löjtnant H. Montgomery, förda planet till Rotterdam 1923. Planet störtade, som bekant, och besättningen omkom. I detta rum finns dessutom fotografier av befäl och meniga alltifrån 1880-talet till våra dagar. Regementets musikkår har här ännu så länge en blygsam avdelning.

Bild 2. Parstugan vid Rissne gård som inrymmer A 1:s regementismuseum.

1925 års härordning åstadkom att regementets musikkår indrogs. Dess tillhörigheter äro tyvärr skingrade.

Svea artilleriregementes församling, även den upplöst efter 1925 års försvarsbeslut, är även företrädd i museet. Församlingens kyrkohandlingar finnas förvarade i Stockholms stadsarkiv i Kungsklippan och äro samlade från början av 1700-talet. Kyrksilvret finnes i regementssalen i kanslihuset i Rissne. Porträtt av regementets pastorer håller på att insamlas. Likaså finnes beskrivning på den predikstol, som nu befinner sig i Stigtomta kyrka och som tidigare stått i den 1807 rivna artilleri-kyrkan på nuvarande artillerigården vid Riddaregatan i Stockholm. En beskrivning finnes på en av de kyrkklockor, den s. k. »Thornan», som artilleriet år 1705 sålde till Uppsala domkyrka.

I sydvästra rummet äro upphängda olika uniformspersedlar, vapenrockar, koletter, atillior, byxor, kappor, mössor och hjälmar från 1880-talet till nu gångbara uniformer. Vidare ser man paradskärp, kartuschremmar och väskor m. m. samt porslin från Marma skjutfält, Blackeberg och regementets officerskår. Chefens för Kungl. Svea artilleriregemente portfölj från 1800-talet och en gammal svart-gul postväska tillhör även inventarierna.

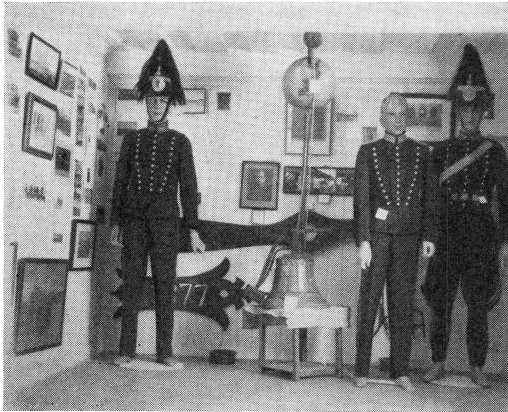

Bild 3. En avdelning i regementsmuseet med bl. a. uniformer från 1880-talet.

Härifrån går vi till nordöstra rummet, den gamla brygg- och bagarstugan, där den gamla spisen med bakugn m. m. bevarats. På hällen har placerats en gammal snickarlåda, flankerad av två 12 cm projektiler. I samma rum ses en stallvakt i full mundering samt en skostol med för hovslagaren nödvändiga verktyg. En uppsättning hästskor, stigbyglar, stångbetsel och bridongbett ses upphängda på väggen. Hästens krubba och de saker, varmed hästens ration uppmättes och frambars på, finns också. Ett hästmått, mankmått, av trä och krönt 1878 är en detalj från äldre tid. Ett måttband från samma tid, även detta krönt med krona och årtal, kompletterar stallmaterielen från äldre tider. Ridsadel med vad därtill hör av stigbyglar, förbygel, fodertornister m. m. är saker, som numera håller på att försvinna. I rummet finnes vidare en mängd fotografier på artillerister från äldre tider. En mitella, första förband, från 1870-talet är en detalj i sjukvårdens påbörjade avdelning inom museet. En bild av H. K. H. Prins Oscar Bernadotte, vilken inträdde som volontär vid regementet och slutade som överste i regementet, hänger här.

I sydöstra rummet, bild 4, finnas kulor, pikelod, projektiler, kruthorn, sablar, gamla gevär m. m. från äldre tider. Utdrag från kungörelser från 1800-talets första årtionden angående Svea artilleris skarpskjutningar med kanoner och mörsare från Ladugårdslandstull mot Lindarängen och Djurgårdsbrunn eller skarpskjutning på isen vid Ropsten mot Tranholmarna äro intressanta dokument i artilleriets historia. Karl XI:s porträtt tillhör också samlingarna; det var denne konung som ge-

Bild 4. Ett urval av museets rika samling av sablar, gamla gevär, projektiler, kruthorn m. m.

nom reduktionen på 1680-talet bestämde att Rissne gård åter skulle indras till kronan.

Kungl. Svea artilleriregementes museum är ännu så länge i sin första begynnelse. Lokalen är snart fylld och förhoppning att få ytterligare plats hyses. I första hand kommer fordons- och slädmateriel från 1900-talets första hälft att anskaffas jämte hästuprustning. Stor förståelse har visats från såväl regementschefer som förvaltningsmyndigheter, varför goda förutsättningar finnas för att A 1:s regementsmuseum i Rissne skall bli sevärt även för andra än dem, som tjäna eller tjänat regementet. Museet hålles ej ännu kontinuerligt öppet, men intresserade som önska bese detsamma, kunna anmäla sig per tel. 010 — 28 28 20 med hänvändelse till kapten Kuylenstjerna eller fanjunkare Lindqvist.

S. Kuylenstjerna och I. Lindqvist

HEMBYGDSDAGAR OCH HEMBYGDSTÄLLNING I ROSLAGSBRO 1956

Under tiden 8—10 april 1956 anordnade Röda Korsets roslagsbrokrets några hembygdsdagar i socknens bygdegård Brogården med huvudvikten lagd på en utställning av äldre inom Roslagsbro socken hopbragta före-

Bild 1. Ett vackert hörnskåp med s. k. dalamålning, ett skrin med målning från 1679 å locket's insida, rikt snidade mangelbräden, slafat med målade årtal m. m.

mål. Utställningen föregicks av en snabbinventering med kyrkoherde och fru K.-A. Grandin i spetsen. Härvid framkom åtskilligt av värde, som bevarats genom åren trots att någon hembygdsförening ej verkat för bevarande av äldre föremål. Dagen före invigningen hjälpte många intresserade till med utställningsbestyren under undertecknads ledning.

Söndagen 8 april inleddes hembygdsdagarna med högmässa i kyrkan och predikan av kyrkoherde Grandin. Kyrkoherden gav efter högmässan en kort historik över den vackra kyrkan och demonstrerade kyrksilver, äldre biblar och kyrkohandböcker. I Brogården följde kaffe, serverat av husmödrar i upplandsdräkt, varefter utställningen öppnades och demonstrerades av undertecknad. På kvällen talade sjökapten Ernst Karlsbro om gamla roslagsskonare, briggar och andra fartyg, som gått på Roslagen. Sjömannen Per Gustafsson från Harö berättade skepparhistorier på äkta roslagsmanér. På måndagskvällen gästades Brogården av folkskollärare Manfred Ohlson, Gräddö, som höll ett högt skattat föredrag om dragoner, boställen och gamla gårdar i Roslagsbro. Socknens rika

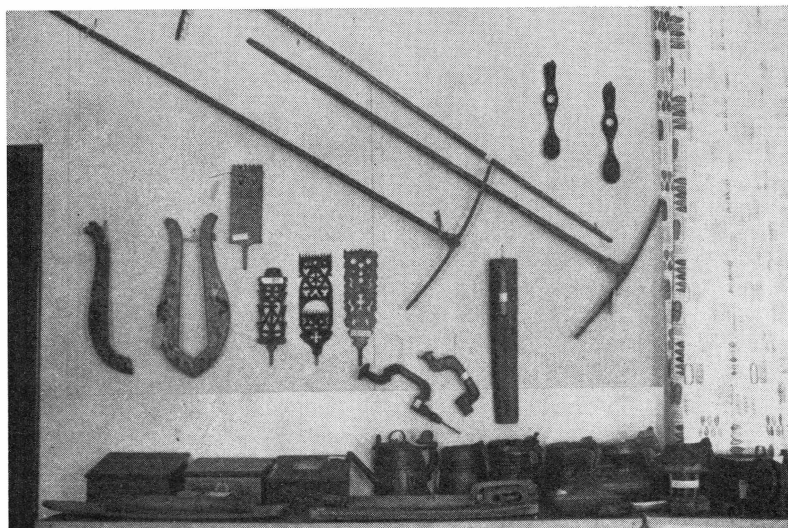

Bild 2. Några prov på snidade och målade fästmansgåvor.

traditioner om jordbruk, sjöfart och fiske berördes och belystes med sägner och legender. Tredje dagens kväll kåserade distriktslantmätare Dag Hannerz, Norrtälje, om traktens fåglar och blommor med ljud- och bildillustrationer. De tre hembygdsdagarna avslutades med ett anförande av agronom Wilhelm Skjöldebrand på Noor, vari bl. a. uttalades att utställningen kommit som en hälsning och ett budskap från våra fäder om det arv vi har att förvalta och föra vidare. För kyrkoherdeparet Karl Arvid och Margareta Grandins självuppoffrande arbete framförde herr Skjöldebrand sin och församlingens stora uppskattning och tacksamhet. Kyrkoherde Grandin tackade slutligen å Röda Korsets vägnar för det intresse som visats såväl själva utställningen som hembygdsföredragen.

Bland de omkring 500-talet utställda föremålen märktes en hel del kulturhistoriskt intressanta saker. Av lätt insedda skäl intogo föremålen med anknytning till traktens sjöfart en stor del av utrymmet. Där fanns modeller av fartyg som gått på Roslagsbro, logg, loggböcker, kompasser, tubkikare m. m. Omnämns må ett vargspjut, som användes i Roslagen så sent som på 1870-talet, en sälbössa från Harö samt gamla fiskeljuster. Den »kvinnligen avdelningen» var också väl representerad med husgeråd av många slag, linberedningsredskap, spinnings- och väv-

Bild 3. Stockholms stads hallstämpel å en sidenschalett visas för en av besökarna. På väggen handsydda klänningar, i mitten ungmorsklänning med tillhörande mössa.

nadsattiraljer samt textilier. Tre utomordentligt vackra upplandsryor, två gamla bröllopstücken — det ena i siden med plattsöms- och applikationsbroderi i 1700-talsstil, det andra omsytt av en s. k. äkta persisk schal — samt ett flertal vackert broderade bindmössor i siden och allehanda sidenschaletter i alla tänkbara färger, många med Stockholms stads hallstämpel, tilldrog sig de kvinnliga besökarnas synnerliga intresse. Tre klänningar, varav en s. k. ungmorsklänning med tillhörande mössa, samtliga helt sydda för hand, uppmärksammades liksom några broderade brudgumsvästar. Dessutom fanns en hel del bomullsschaletter och förkläden, som visa att i trakten funnits en eller flera skickliga yrkesväverskor. Det största intresset väckte emellertid de många rikt snidade och skönt bemålade friare- eller fästmansgåvorna. Roslagen är ju känt för det träsnideri, som sjömän och fiskare utförde och som vittnar om högt driven skicklighet och god konstnärlig kvalitet. För

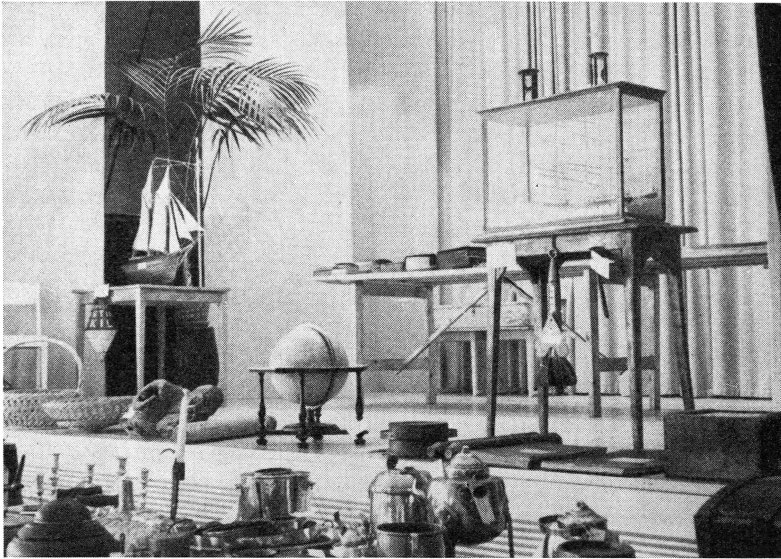

Bild 4. Från sjöfartsavdelningen med modeller, logg, tubkikare m. m.

Roslagen kännetecknande ornament, såsom valknut och bandflåtor med tvärstreckning, kunde återfinnas på många av fästmansgåvorna, bland dem mangelbräden, vävlunor, rockblad, bandvävskedar, träskedar och fästmansräfsor. Förmodligen har den rika dekoren å dylika föremål gjort att så många objekt av denna art bevarats. En stor uppsättning målade skrin med snedlock fanns också, varibland särskilt ett med originalmålning från 1679 på lockets insida må nämnas. Av intresse var även det lilla rikt ornerade skrin i form av en urholkad mindre stock, som varit försett med ett vridlock. Skrinet tillhör den typ som räknas till Roslagens ålderdomligaste föremålsgrupper och av vilka endast ett fåtal finnas bevarade. Exempel på folktro och vidskepelse var också representerat, främst ett »vålbundet träd», en träklyka, genom vilken man drog sjuka barn för att de skulle återfå hälsan. Vidare åtskilliga bruksföremål med inristade kors, som man trodde skulle skydda födan m. m. från ont. En rik uppsättning ölståndkor, brännvinskuttingar och kaggar, matsäcksskrin och s. k. slafat fullständigade samlingen.

Utställningen i Roslagsbro hade, såsom av det ovan sagda i någon mån torde ha framgått, överraskande mycket att bjuda på. Vi har genom den

fått ytterligare ett bevis för att det alltjämt finnes glädjande mycket av kulturhistoriskt värde kvar ute i roslagssocknarna. Man må hoppas, att dylika saker på betryggande sätt bevaras inom socknen eller överlämnas till något museum eller hembygdsgård. Helst såge man att de märkligare föremålen vid en dylik utställning kunde bli föremål för registrering och fotografering från sakkunnigt håll. Tyvärr är det dock oftast så att utställningslokalerna snabbt få lov att utrymmas och arbetskraft för ett dylikt värv är alltför ringa.

A.-M. Berg

DEN GAMLA BRÄNNVINSPIANNAN I SÖDERFORS

Vid Söderfors har en åldrig brännvinspanna bevarats för eftervärlden. Denna gamla kvarleva från husbehovs- och arrendebrännningens dagar har på stabila slaggstenspelare givits plats på gårdsplanen vid Gammelgården tillsammans med andra sällsynta ting, som tidigare nyttjats vid bruket.

Framställandet av brännvin har mycket gamla anor. Brännvinets medicinska egenskaper voro tidigt högt skattade och det användes mycket mot sjukdomar. I Sverige var brännvin med säkerhet känt i början av 1500-talet.

Brännvinstillverkningens ymniga utbredning — och den frigivna handeln med varan hade till följd att krogrörelse utan all kontroll kunde uppstå snart sagt var som helst. Detta framkallade helt naturligt ett oroväckande missbruk. Brännvinsfloden rann mäktig och strid även i Söderfors. Brukets ledning gjorde vad den kunde för att dämna upp men lyckades dåligt. Smederna skaffade sig sitt eget »lagliga månadsbrännvin» genom att lämna spannmål till brukets eget bränneri, men de skaffade sig även genom att bränna själva stora kvantiteter olagligt brännvin. Supgillena voro täta och långa och gjorde många av de anställda odugliga till arbete.

Det var under trycket av dessa missförhållanden och efter den av Per Wieselgren ledda agitationen mot dryckenskapen som en bättring kom till stånd undan för undan. Husbehovsbränningen upphörde helt 1860.

Som nyss sagts höll sig Söderfors med eget bränneri. Det är från detta som den tillvaratagna brännvinspannan härstammar och som genom lyckliga omständigheter undgått att hamna hos någon skrotuppköpare; sådana ha dock vid upprepade tillfällen varit spekulanter på pannan

Bild 1. Brännvinsbränneriet i Söderfors.

och t. o. m. haft den placerad på sina skrotlass. Den är tillverkad av tjock kopparplåt och stämplad med årtalet 1814 jämte rydmåttet 400 kannor. Omräknat till nuvarande mått rymde den sålunda vid pass 1 050 liter — en betydande kvantitet. Dessutom bär den ett antal stämplar, anbringade av de kontrollörer, som reste omkring till brännerierna för övervakning.

Pannans öden efter det den tjänade sin ursprungliga uppgift ha varit skiftande. Den användes sålunda under en följd av år vid kokning av trätjära då brukets stora ved- och kolpråmar skulle tjärstrykas. Under en tid använde sig brukets murare av pannan vid beredning av murbruk.

Då brännvinstillverkningen genom lagstiftning upphörde vid Söderfors togs det gamla bränneriet i anspråk för annat ändamål. Det ombyggdes och inreddes till en brygg- och tvättstuga för brukspatron och hans näraste underlydande. Som bryggstuga för det mörka, maltstarka bruksölet fick det tjäna långt in på detta århundrade. Under 1800-talets sista årtionden användes det av bruksungdomarna som nöjeslokal. Efter anhöllan hos brukspatron fick där ibland hållas s. k. lördagsdanser. En

Bild 2. Brännvinspanna av koppar vid Söderfors Gammalgård. Från år 1814 och rymmande 400 kannor = 1 050 liter.

gammal bruksspelman satt då uppkrupen i pannmuren och filade sin nyckelharpa. Spelmannens placering i pannmuren hade valts för att han inte skulle vara i vägen då dansparen svängde om i virvlande polskor på stengolvet. Den siste harpspelmannen vid dessa »bränneridanser» var Viktor Sjöberg, emedan han var svårt korsögd gemenligen kallad »Vingeln». Icke så sällan fick han i omtöcknat tillstånd efter dansens slut hjälpas hem till sin smedsstuga. Men ungdomarna hade roligt dessa lördagskvällar — ett avbrott i veckornas grå vardag på den tiden, långt före semestrarnas och nöjesindustriens tillkomst.

Nu har den åldriga brännvinspannan snyggats upp och rengjorts från sitt tjocka hölje av sot, tjära och kalk så att den rena kopparmetallen kommit i dagen.

På sitt sätt får den utgöra ett kulturhistoriskt minnesmärke från den tidsepok, då rusdryckernas våg vällde snart sagt ohämmad.

Georg Wahlström

HEMBYGDSTÄLLNING I ALMUNGE

Söndagen 10 juni 1956 var en stor dag för Almunge socken och dess innevånare. Vid Länna bruks gamla herrgård hölls nämligen då en hembygdsfest med ett särdeles innehållsrikt program. Många mötte upp på gräsplanen nedanför den vackra herrgårdsbyggnaden då två vällingklockor från Länna och Ulsväsby ringde samman. Kyrkoherde Sten Lund föredrog en prolog, vari bl. a. skildrades en hel del av den gamla bebyggelsen samt släkter inom Almunge. Kyrkokören sjöng under kantor Ahlbäcks ledning och Almunge folkdansgille dansade folkdanser. Ett av lantbrukare Hans Ebeling, Faringe, författat bygdespel »En sockenstämma i början av 1800-talet» uppfördes under ledning av magister Sven Wallström, Knutby. I herrgårdsbyggnaden hade en utställning av kulturhistoriskt värdefulla föremål från socknen arrangerats. Som ett bevis på det inom Almunge rådande hembygdsintresset bildades i samband med festen Almunge hembygdsgille. Icke mindre än 100 personer tecknade sitt medlemskap. Till ordförande utsågs kyrkoherde Lund.

Utställningen, som på ett förtjänstfullt sätt ordnats av herr Ebeling,

Bild 1. Den vackra herrgården vid Länna bruk i Almunge socken.

Bild 2. Från den av lantbrukare Hans Ebeling sammanställda bystämman som roade publiken vid hembygdsfesten 10 juni 1956.

varade i dagarna tre och besöktes av ett stort antal sockenbor. Möbler, såsom bord, stolar, skåp, kistor, golvur m. m. i olika stilar från bl. a. Seglinge och Väsby gårdar, utgjorde den föremålsgrupp, som bäst kom till sin rätt i de rymliga herrgårdsrummen. Vid sidan om högreståndsmöbler, såsom rokokostolar och empirebord, funnos goda representanter

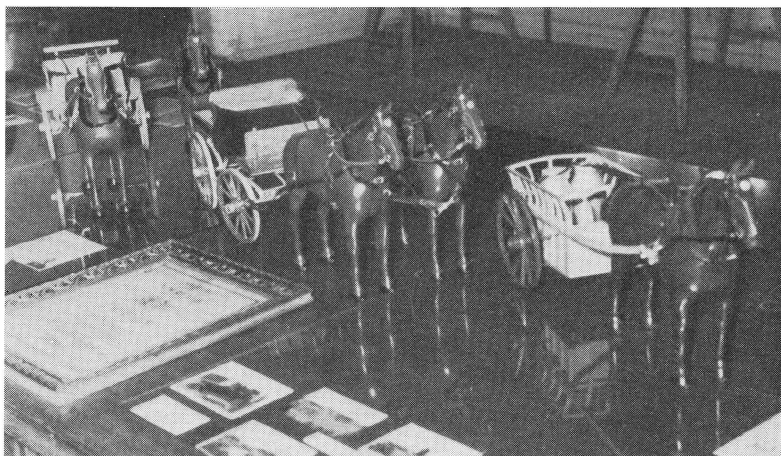

Bild 3. Från utställningen i bruksherrgården visande ett avsnitt ur Liljedals samling modeller av hästekipage m. m.

för allmogens möbelbestånd i form av vackert målade skåp och enkla 1700-talsstolar utan stoppning. Under glasskivor hade gårds- och sockenhandlingar, fotostatkopior, fotografier, vykort etc. placerats och i avslutning härtill på väggarna bykartor från 1600-, 1700- och 1800-talen. I särskilda avdelningar illustrerades jakt, fiske, jordbruk, boskapsskötsel, linberedning, vävnad m. m. medelst rikhaltigt material. Vidare sågs åtskilliga husgeräds- och prydnadssaker i koppar, tenn, mässing, malm och porslän samt rikt skurna mangelbräden och dylikt. Utrymme hade också upplåtits för olika privatsamlare, där varje deltagares bidrag samlats i en grupp för sig.

Då varje århundrade var representerat åtminstone med något föremål kan man säga att den högt skattade Almungeutställningen utgjorde en liten exposé över socknens historia genom tiderna.

A.-M. B

HEMBYGDSGILLE BILDAT I BRED

Förberedelser ha någon tid pågått för att samordna hembygdsintresset i Bred och få till stånd ett hembygdsgille. Initiativtagare är fornvårdaren sadelmakare J. L. Andersson i Ängesta. Han är riksantikvariens ombud i kommunen och har under trettio år ägnat sin lediga tid åt fornvården. Flera hundra forngravar, de flesta från vikingatid, har han kartlagt och beskrivit. Förutom de synnerligen noggrant utförda skisserna över fyndplatser och fornfynd finns i hr Anderssons hem en stor samling föremål från äldsta tid. Det är hans tanke att ett hembygdsgille skulle ta hand om dessa samlingar. Men ännu vid nära 85 års ålder är hembygdsvården hans stora intresse.

En interimstyrelse med hemmansägare Hilmer Nyström som ordförande hade utarbetat stadgar och vid ett samkväm i Breds folkskola i dec. 1956 beslöts enhälligt bildandet av ett Breds hembygdsgille. Sedan stadgarna antagits företogs styrelseval. Till ordf. utsågs Erik Andersson, Petersberg, vice ordf. Hilmer Nyström, sekreterare Albin Persson, kassör Erik Wallin; övriga styrelseledamöter blevo Yngve Bergenfur och Olle Robson. Till revisorer valdes Kurt Karlsson och Albert Bengtsson.

I ett anförande hyllade ordföranden sadelmakare Andersson för hans insatser inom fornvården och på ordförandens förslag valdes hr Andersson till hembygdsgilletts första hedersledamot.

I programmets förra del förekom pianosolo av Gunlög Olsson, Hällby, sång av kyrkokören samt en intressant hembygdsskildring av J. L. Anders-

son. Efter förhandlingarna förekom ytterligare underhållning, kaffe, film m. m. Ett 40-tal personer tecknade medlemskap i gillet.

BONDKYRKO HEMBYGDSFÖRENING STABBYGÅRDEN

Från föreningens verksamhet 1955 må följande anföras. Den gamla prästgården och professorsbyggnaden vid Stabby har förvärvats av Uppsala stad, som här avser att skapa en ungdomsgård. Genom att staden utlovat att betala ett årligt belopp för del i vedbod och trädgård, får hembygdsföreningen in pengar som täcka utgifterna för markhyran. Likaså får föreningen utan kostnad tillgång till vatten vid gården, så länge nu brunnen kan lämna vatten i tillräcklig mängd. Arbetet med trädgården har avslutats under året och anläggande av en parkeringsplats har påbörjats. Taket till f. d. arrendatorsbostaden har reparerats och skorstenen beslagits med plåt. En ny brandstege av järn har anskaffats. En genomgripande reparation av nedre våningen var vid årsskiftet 1955–1956 i det närmaste genomförd.

Under år 1955 ha sammanlagt elva sammanträden hållits. Styrelsen har utgjorts av fröken Johanna Myrberg och fru Stina Stam samt herrar Erik Eriksson, Bertil Johansson och Sven Löfström. Suppleanter ha varit fruarna Estrid Lindberg och Greta Lennström samt herr Samuel Lundgren. Som revisorer ha fungerat fru Lydia Öhman och herr Bror Hällén med herrar Albin Andersson och Edvin Sund som suppleanter. De olika inom föreningen verksamma sektionerna ha haft följande ledare: Agaton Ericstam, Ivar Laurén och Joel Andersson inom bild- och fältsektionen; Birger Andersson och Samuel Lundgren inom arkivsektionen; Johanna Myrberg och Maja Fogelin inom uppteckningssektionen. En särskilt tillsatt programkommitté har bestått av Tora Halvarsson, Margit Johansson, Dagmar Ulldahl, Gurli Hällén och Birger Andersson.

I september 1955 företog hembygdsföreningen under ledning av programkommittén en resa med buss till Kvekgården och Härkebergagården. Om Kvekgården talade Birger Andersson och om Härkebergagården fornvårdare Albin Rylander.

Många fotografier från gamla gårdar och platser ha insamlats under året. Antalet äldre kulturföremål till ett blivande museum, vilka föreningen fått mottaga av medlemmar och utomstående, uppgår nu till ett antal av 70. Bandupptagning av äldre personers berättelser och röster har påbörjats. Föreningens syklubb, som samlats till arbete och trevnad

varannan tisdag, har under året haft tvenne försäljningar med flera lotterier, vilka inbragt avsevärda belopp.

Vid av föreningen anordnade sammankomster ha följande föredrag hållits: »Sjötrafiken i Uppsala» av sjökapten Birger Jarl; »Fåglar i våra trakter» av Samuel Lundgren; »Min barndomstid på Stabby i slutet av 1800-talet» av Johanna Myrberg; »Brott och straff förr och i våra dagar» av Allan Samuelsson samt »En resa genom Holland och Tyskland» med visning av färgfilm av Stina Stam. Dessutom har frågesport anordnats under ledning av Birger Andersson och sång- och pianomusikstunder av fru och fröken Söderberg. Tvenne konstutställningar med arbeten av konstnärerna Harry Sahlin och Erik Lundberg ha hållits under 1955 och för båda visades stort intresse från allmänhetens sida.

Stina Stam

EDSBRO HEMBYGDS- OCH FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Edsbro hembygds- och föreläsningsförening har under gånget år sökt att i mån av möjligheter föra arbetet vidare. Genom föreläsningarna har föreningen nått kontakt med rätt stora skaror människor och på så sätt har än ytterligare föreningens ärende befästs hos sockenborna.

Den i föregående årsbok omtalade nedflyttningen av ett portlider från Hällvik till Åsavallen har ännu ej kunnat ske, men Holmens Bruks A. B. har välvilligt lovat att ombesörja detta. Så snart styrelsen efter samråd med landsantikvarie Sundquist bestämt lidrets placering, skall arbetet sättas igång. Vår förhoppning är att när det åter börjar grönska och blomma uppe på den vackra vallen hembygdsgårdens husbestånd vuxit.

Sedvanligt hälsande av våren skedde sista april, men ej å vanlig plats på grund av den myckna snön. Vårkasen hade rests å en bergknalle uppe vid Åsby, men också där gick det bra att hälsa den efterlängtnade våren välkommen.

På midsommaraftonen ordnade föreningen en liten midsommarfest för traktens barn.

Gunnar Palm

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Huddunge hembygdsförening har under året främst sysslat med katalogisering av samlingarna. Traditionell årsfest har hållits. I år gick den samma i Finlands och Sveriges tecken, emedan vi hade besök av några

vänner från Kuriovesi kommun i Finland, Harbo och Huddunge socknars gemensamma fadderort. De hade inbjudits på ett tredagars besök och deras glädje att få se de trakter, varifrån de under de senaste ofärdsåren fingo ett för dem välkommet ekonomiskt stöd, var ej att ta miste på. Särskilt tycktes de minnas vår hädangångne Axel Johansson, Huddungebokens författare, emedan denne under kriget uppehöll en livlig brevkontakt med kuriovesiborna.

Årshögtiden började med en andaktsstund i kyrkoruinen med tal av kyrkoherde Albin Östlund. Efter ett par musikstycken av bygdespelmän från Heby, höll museiassistent C. J. Tillhagen, Nordiska museet, föredrag över ämnet »Den gamla goda tiden», vilket rönt stor uppskattning och avtackades med hjärtliga applåder. Efter en paus med bl. a. kaffedrickning gav studio Vestmannia från Västerås Karl-Ragnar Gierows pjäs »Av hjärtans lust». Innehållet i pjäsen och dess framförande var bra, men tyvärr var vädrets makter alltför onådiga den kvällen för att publiktillströmningen skulle bli så stor som väntat. Vid festens avslutning överlämnade kuriovesiborna till vardera kyrkan och kommunen ett bordstandar med deras ortsvapen. Föreningen S.L.K.F. fick ett album med bilder över förnämliga textilier från motsvarande förening i Kuriovesi. Genom tolk framförde de sitt varmaste tack för bistånd under den tid då ofreden stod som ett ovädersmoln över dem.

Hj. Samuelsson

HÅLLNÄS HEMBYGDSFÖRENING

Efter hembygdsgårdens invigning 1954 har arbetet vid gården fortgått med oförminskad intensitet. En större paviljong har uppförts, museisamlingarna kompletterats och tomten planerats och dränerats. Som sig bör skall en hembygdsgård aldrig bli färdig; ännu återstår här mycket att göra. En donerad mangård, som sannolikt kommer att disponeras som museibyggnad för speciella näringsgrenar, väntar på uppförande, smedjan skall färdigställas och dessutom har vi en mangård samt en gammal matbod med sexkantigt timmer, som skall flyttas till området. Så mycket vi hinner göres 1956 och fortsättning följer.

År 1955 firade föreningen sitt 25-årsjubileum med omkring 1 500 besökare. Högtidstalet hölls av teol. kand. Stiv Jakobsson och undertecknad lämnade en utförlig redogörelse för föreningens verksamhet under den gångna tiden, varvid bl. a. nämndes att år 1932 restes och restaurerades runstenarna vid Torsbacken och Ängvreta och i Edsättra undersöktes 6 st.

vikingagravar i samband med framdragande av ny väg. 1934 restes en större minnessten på kolerakyrkogården vid Malen vid en anslående minneshögtid. 1935 invigdes fiskerimuseet i Fågelsundet och 1943 inköptes tomt till hembydsgården om vid pass 2 hektar välbelägen mark nära kyrkan. På grund av kriget gick det sakta med bebyggelsen varför gården med dess museum kunde invigas först 1954. Det blev en av föreningens minnesrikaste högtider med större delen av ortens befolkning närvarande då landshövding Georg Andrén höll högtidstalet och förklarade gården invigd.

Föreningens amatörer uppträdde för första gången år 1939 med egen hemmagjord pjäs »Sockenstämman» som sedan spelats ett flertal gånger såväl inom som utom socknen. Föreningens anläggningar har hitintills kostat omkring 50 000 kr. i kontanter, vartill skänkt virke, hus och arbetsprestationer böra uppvärderas till inemot 20 000 kr. De kontanta medlen har inlutit i form av medlemsavgifter, behållning av våra traditionella årliga sommarfester, gåvor, frikostiga bidrag från kommunen senaste åren och till sist ett lån på 5 000 kr.

Medlemsantalet har ökat till 250 och intresset för verksamheten är god.

Dan. Westergren

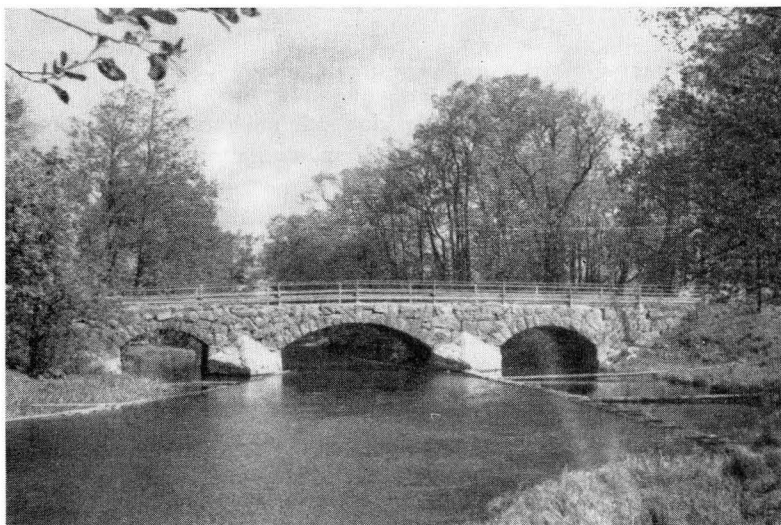
HÖKHUVUDS FÖRSAMLINGS HEMBYGDSRÅD

Det gångna året har för hembygdsrådets del inneburit företrädesvis ett arbete i det tysta men dock, som vi hoppas, med värdefullt resultat. Ett studiearbete i sockenarkiv och bland äldre handlingar i de centrala arkiven, som under vinterhalvåret utförts av undertecknad i samarbete med församlingens kyrkobroder, torde inom kort kunna framläggas i tryck och möjliggöra för intresserade sockenbor att få del av glimtar ur denna gamla intressanta frösäkerssockens kultur och historia. Syftet har varit att i möjligaste mån låta urkunderna själva tala och ge en bild av Hökhuvud genom åren.

Den traditionella sommarfesten annandag midsommar, Klockstapelsfesten, inleddes med högmässa i kyrkan, där ingenjör Sixten Akne, Uppsala, predikade och Skäfthammars kyrkokör sjöng. Efter gudstjänsten samlades man i Klockstapelsbacken, där ungdom i förväg klätt midsommarstång. Efter kyrkkaffe, lekar och musik av Gimo hornmusikkår följde föredrag av fil. mag. Karin Alinder, Stockholm, som talade om hembygdsarbetet av i dag. I samband härmed demonstrerades frösäkersdräkten,

Hökhuvuds församlings hembygdsråd: Från Klockstapelsfesten i Hökhuvud 1956.

Hökhuvuds församlings hembygdsråd: Stenvalvbron vid Hökhuvuds kyrka, en av landskapets vackraste broar, nu dömd till rivning.

som till denna dag iordningstälts av ett antal hökhuvudsdamer. Dagen avslutades med visning av hembygdmuseet och några nyrestaurerade 1700-talsmålningar på församlingssalen.

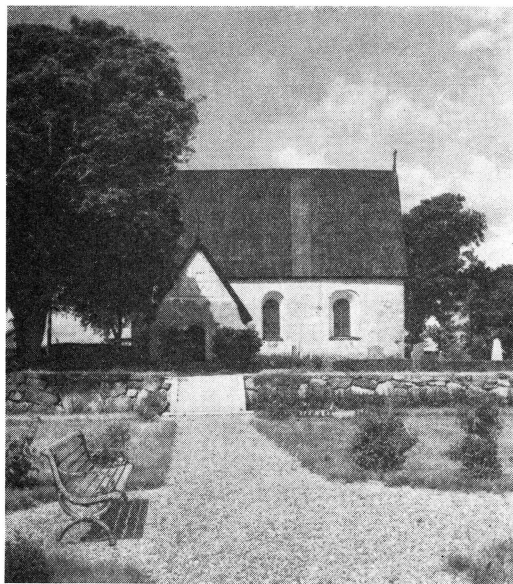
Sven Lannergård

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND

År 1956 har icke stått sina föregångare efter ifråga om intresse och aktivt arbete på att förverkliga förbundets syften, vilka enligt stadgarna äro: »att inom Knutby och Bladåkers socknar arbeta för stärkande av hembygdkänsla och hembygdkunskap, samla och bevara sådant, som är ägnat att belysa traktens historiska utveckling samt att söka skydda och sprida kännedom om ortens fornlämningar».

Under den snörika vintern 1956 låg Gammelgården där som ett vackert julkort med snö på taken och meterdjup snö upp mot de röda timmerhusens väggar; de mäktiga ekarna reste sig mot skyn, obekymrade av markens snömängder, och väderkvarnens silhuett var lika betagande som vanligt. Allt erbjöd en vacker anblick. Men det var inte lätt att komma till Domaregården då. Så länge som möjligt sökte man skotta väg dit, så att spelmännen kunde tända en brasa och stämma sina felor och öva där. Ty den gården är spelmanslagets bästa miljö. Där ha de övat in många låtar och nått långt i spelmanskicklighet. Snart måste snöskottningen upphöra, ty det blev bara mer och mer snö och den smala vägrännan yrde igen. Gammelgårdens spelmanslag flyttade sina övningar till församlingshemmet och till spelmännens egna hem. Men spelade gjorde de och det ha de gjort hela året, både enskilt och offentligt.

Men sent omsider smälte snön och det ljusnade och vårades. Då började arbetet med årets hembygdstidning, Knutby-Kuriren, som är en hälsning från hembygdsförbundet till bygdens folk och sockenbor i förskingringen. Där ges en översikt över föregående års arbete i hembygdsförbundet och där samlas år från år små artiklar och notiser, som ha eller få kulturhistoriskt värde. Gamla berättas om liv och leverne, om ekonomiska och sociala förhållanden i gångna tider. Tidningen hade även i år ett trevligt och värdefullt bildmaterial. Konstnären Erik Eriksson, Rånäs, ritade omslagssidan med ett originellt knutbymotiv, som det var glädjande att få bevarat. Motivet är från pilallén mellan Knutby kyrka och prästgård. Numer väntar man i bygden och utomkring på tidningen och i år var den ganska stora upplagan utsåld på en enda kväll. Den

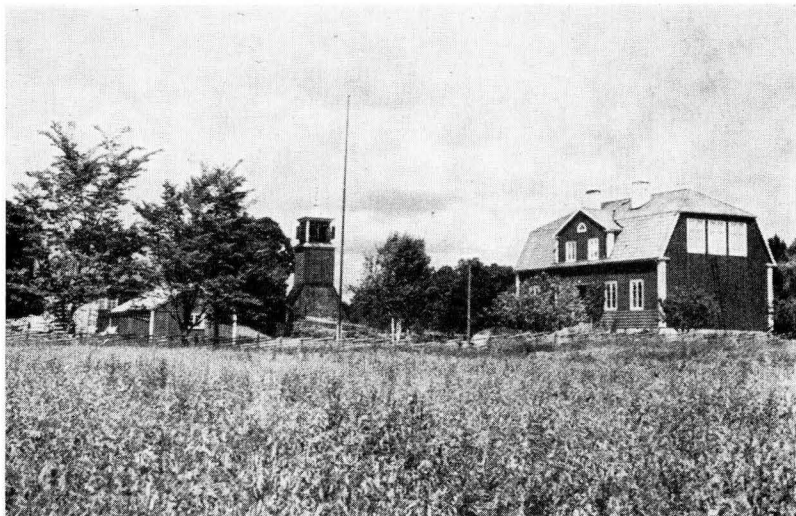

*Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund:
Bladåkers kyrka.*

lilla stencilerade tidningen i all sin anspråkslöshet uppmärksammades även av den uppländska lokalpressen, något som glädde förbundet.

Fyra söndagar sommaren 1956 var det storarrangemang vid Gammelgården och det var väl nästan de enda riktigt soliga och varma söndagarna den sommaren. Under midsommarhelgen hölls den stora midsommarfesten vid Gammelgården, arrangerad av Röda Kors-kretsen, Brandkåren, Idrotts- och Skytteföreningarna. Den inleddes på midsommaraftonen med friluftsgudstjänst och lekar kring majstången. Midsommardagen bjöd på ett värdefullt och omväxlande program och hade samlat över tusen personer.

Första söndagen i juli hade förbundet sin traditionella utflykt i hembygden, en utflykt med innehåll, som i år samlade fler deltagare än någonsin. Dagen inleddes med högmässa i Knutby kyrka, varefter kyrkobesökarna med spelmännen i spetsen tågade till Gammelgården, där kyrkaffe dracks. Den långa bilkaravanen ställde därefter färderna till två gamla herresäten i Bladåker, nämligen Rungarn och Norrgarn, där många bladåkersbor slöt till. Vid Rungarn hälsades deltagarna välkomna av godsägare G. Olsson, varefter den sakkunnige färdledaren Hans Ebeling målande och kunnigt berättade godsets och dess ägares historia fram

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Del av Bladåkers kyrkby.

till nuet. Färden fortsattes till Norrgarn, där en av herresätets ägare — det äges alltjämt av släkten Reuterskiöld — doktor S. Nordlander hälsade välkommen. Även här berättade hr Ebeling godsets och dess ägares historia. Han har förmågan att delge sina forskningar och kunskaper på ett trevligt och medryckande sätt och belyser sin framställning med fotostatkopior av kartor och handlingar. Vid Norrgarn hölls förbundets årsmöte. Sista etappen var Bladåkersby, där den vackra medeltidskyrkan och byn besågs. Färdledaren hade här ett synnerligen rikhaltigt utställningsmaterial och mycket att förtälja. På samtliga ställen framförde förbundets ordförande, kyrkoherde Erik Söderlund, deltagarnas och förbundets tack.

Söndagen 29 juli höll förbundet sin traditionella hembygdsfest i strålende sol. Efter högmässa och kyrkkaffe inleddes festen med folkmusik. Landsantikvarie Nils Sundquist höll ett högintressant föredrag över ämnet »Strövtåg genom Upplands historia». Studio Avant från Uppsala svarade för barnens halvtimme med att uppföra sagespelet »Hans och Greta». Gammelnärdens spelmannslag och några äldre personer från bygden stod för programpunkten »Dans på logen», med uppvisning av danser från sekelskiftet, något som livligt uppskattades av publiken. En an-

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Norrgarns herrgård i Bladåker.

nan programpunkt som slog var det av Hans Ebeling sammanställda bygdespelet »En sockenstämma i Knutby för 150 år sen», framfört av amatörer från bygden.

Folkmusikens dag firades vid Gammelgården 12 augusti med spelmän från Uppland, Hälsingland och Dalarna. Initiativet hade tagits av spelmannslagets idérike ledare Erik Jansson, Björkö. Arrangör och värd var Gammelgårdens spelmannslag. Det var verklig spelmannsglädje och festglädje över dagen, som gynnades av vackert väder. Rektor Emil Lemhagen, Wik, som skulle ha berättat Albert Engström-historier rycktes så med av folkmusiken att han en hel timme fängslade åhörarna med att inspirerat berätta om musikens, speciellt folkmusikens, kulturvärde. Kåseriet illustrerades med låtar av spelmännen och givetvis även med spelmannshistorier. Den strålande berättaren avslutade det hela med några Albert Engström-historier. Minst ett 50-tal låtar spelades väl under dagen, som slöts med en måltid i Domaregården för de inbjudna spelmännen. Det var ett lyckat initiativ, som man hoppas kan bli tradition.

Under juni besökte landshövdingen i Stockholms län Gunnar Daniels-

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Rungarns herrgård i Bladåker.

son, landstingsmän och representanter för kommunen i samband med andra uppgifter Gammelgården. Den 3 september besökte omkring 300 uppländska husmödrar Knutby kyrka och Gammelgården. På försommaren hade Häverö-Edebo hembygdsförening och Österåkers hembygdsförening Knutby kyrka och Gammelgården till mål för utflykter. Det var besök som livligt uppskattades av förbundet liksom, hoppas vi, av gästerna. Många enskilda ha besökt Gammelgården.

Förbundets samlingar tillföres årligen nya värdefulla saker i ganska stort antal. Byggenskapen pågår alltjämt. Det är den trogna och trägna arbetstrion Berglund—Bergquist—Carlsson, som nästan hela sommaren arbetat där. De ha bl. a. börjat stänga om den gamla gårdesgården kring det vackra Gammelgårdsområdet, ordnat en liten parkeringsplats strax utanför ingången, utfört reparationer och byggt en källare av gråsten och med slaggstensvalv. Kanske de innan årets slut ha uppfört ännu en byggnad. Gården är nu snart helt färdigbyggd. Det saknas egentligen bara en gammal ladugård. Var finns den i bygden manne?

Genom förbundets eget arbete med fester och tidningen samt genom kommun- och landstingsanslag ha de omfattande arbetena och verksamheten kunnat utföras. Förbundets intresserade och nitiske kassör, fjär-

dingsman Helge Jansson, har med andra ord fått debet och kredit att gå ihop.

Med tacksamhet se vi tillbaka på året och vårt arbete och det alltmer påtagliga intresset från bygdens folk, från kommun och landsting och många enskilda utom förbundets verksamhetsområde. Förbundet framför sitt tack till alla intresserade stödjare och hoppas få röna samma förtroende i fortsättningen att verka i stadgarnas anda och syfte och göra en kulturhistorisk insats av bestående värde.

Erik Söderlund

LIDINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Eftersom den i denna årsbok senast (1954) införda redogörelsen för Lidingö hembygdsförening omfattade arbetsåret 1953—1954, lämnas här en sammanfattande redogörelse för de två senaste åren.

Vid årsmötet 1954, som hölls i Folkskollärarnas pensionärshem, talade lidingöbon professor Carl-Ivar Stähle om ortnamnen på Lidingön och redogjorde för sina forskningsresultat om dem. Till glädje för alla hembygdsintresserade lidingöbor har dessa intressanta resultat numera publicerats i Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1954 i en längre uppsats med titeln »Lidingö under forntid och medeltid. En namn- och bebyggelsehistorisk studie».

»Senmedeltida stockholmskonstnärer» var titeln på fil. lic. Rune Norbergs föredrag vid årsmötet 12 maj 1955, vilket hölls å restaurang Carla. Vid samma årsmöte skildrade fil. lic. Olle Veirulf i ord och toner ett uppländskt bondbröllop.

Liksom under tidigare år har föreningen anordnat valborgsmässofirande med eldar, sång och tal på Bredablickshöjden och vid Skärsätra. På förstnämnda plats talade år 1954 redaktör Björn Gottlieb och år 1955 hovrättsrådet Gösta Thulin. Vid Skärsätra talade år 1954 byråchefen B. Forssell och år 1955 direktör Gudmund Silfverstolpe.

Intendenten i Radiotjänst Nils Linnman har även under åren 1954 och 1955 ställt sig till förfogande som sakkunnig ledare för föreningens fågelutflykter.

Det har blivit tradition att hembygdsföreningen sista söndagen i maj anordnar en utfärd till några kulturhistoriskt intressanta platser. Följande denna tradition besökte föreningen 30 maj 1954 bl. a. Näs' herrgård i Rö socken, där föreningen genom älskvärt tillmötesgående av framlidne doktor T. Silfverstolpe och hans maka bereddes tillfälle att

ingående studera herrgården med dess utsökta gustavianska interiörer. Färden gick därefter till Rö 1200-talskyrka samt runt sjöarna Synningen och Skedviken, varvid Ekebyholms herrgård, Rånäs bruk, Fasterna kyrka och ruinen av Mörby 1500-talsborg besöktes.

Norrunda 1100-talskyrka, Rosersbergs slott och Sigtuna med de gamla kyrkoruinerna samt Håtuna kyrka var målen för 1955 års utflykt.

Utöver dessa heldagsutflykter har föreningen haft kvällsutflykter såsom t. ex. till Svindersvik, där såväl parken och trädgården som byggnaderna med de vackra interiörerna besågs. Stockholms Storkyrka var målet för en annan kvällsutflykt, varvid deltagarna under ordförandens komminister Ragnar Stenberg sakkunniga ledning fick ta del av kyrkans äldre byggnadshistoria i ljuset av vad som framkommit vid senaste restaureringen.

Föreningen, som under de senaste åren anordnat olika landskapsaftnar, bl. a. en ägnad Stockholmstrakten, samlade 24 nov. 1955 sina medlemmar till en Uppsalaafon å restaurang Carla. Programmet, i vilket ingick sång, musik och deklamation, gav en levande bild av såväl Geijers och Atterboms Uppsala som Wennerbergs och gluntarnas stad.

Från föreningens verksamhet i övrigt må nämnas att det till föreningen anslutna Lidingö Folkdansgille haft stor framgång med kurser i folkdans för barn och kunnat bilda särskilda barndanslag.

Leif Gillenius

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

I Lovö kyrka har man sedan början av 1940-talet den seden att på Alla helgons dag ett ljus tänds på altarringen för varje sockenbo som gått bort under året, medan namnet läses upp och allas tankar gå till denne. I anslutning till denna ceremoni samlades hembygdsföreningen 5 nov. 1955 i sockenstugan i Klockargården. Undertecknad talade om forna präster, som där blickade ned från porträtten, samt berättade sedan på kyrkogården och i kyrkan om kyrkogården och om dem som före oss bott och verkat i Lovö socken och gått till vila under gravhällar genom nio sekler. »Där fadren sova under kyrkohällen» hade föredraget kallats. Med gripenhet sjöng de församlade till sist psalmen Fädernas kyrka. På kyrkogården voro ljus tända på gravarna och en förtätad stämning rådde i skymningen denna stilla, klara dag.

Den 17 juni 1956 fick Lovö hembygdsmuseum ett kärt och efterlängtat besök av grannarna i Ekerö hembygdsförening med kyrkoherde Henry

Röttorp i spetsen, vilka med synbart intresse lyssnade till byggnadens och föremålets historia.

Den 26 aug. 1956 fyllde Lovö kyrkas altartavla 90 år, vilket högtidlighölls med ett föredrag av undertecknad i anslutning till högmässan.

Den 1 sept. 1956 hade Lovö hembygdsförening utfärd med buss till den forna Helgön, i vår tid kallad Lillön, i Ekerö socken, inom vår egen storkommun. Docent Wilhelm Holmqvist höll på den märkliga utgrävningsplatsen en lysande arkeologisk föreläsning och visade husgrunder, fynd och fyndfotografier. Därefter hölls årsmöte i Karamellan på Drottningholm.

Styrelsens arbete har framförallt varit inriktat på att söka få regionplanen över Stockholmsområdet ändrad före fastställelsen. Dels gäller det att skydda den vittberömda utsikten över Drottningholms slott från tillämnad höghusbebyggelse på Sättraområdet, vilket Stockholms stad nyligen exproprierat. Vidare gäller det att skydda den vackra utsikten över skog och sjö från den stora turistleden över Edeby och Malmvik, mot Ekerö kyrka, från all tillämnad bebyggelse på såväl Sättraområdet som det i Huddinge socken belägna Johannisdalsområdet. Här gäller det samtidigt att lämna Mälarens södra farled med sin orörda natur i arv åt framtiden, alltså den ståtliga farleden från Birka förbi Estbrötets klippö och Kungshatts branta stup fram till Kungsfjärden, vilken passeras av turistbåtarna till Drottningholm. Den sak styrelsen kämpar för gäller alla svenskar, inte alls bara dem som bo på Lovön och Ekerön. Den 26 febr. 1956 inlämnades på regionplanekontoret till arkitekt H. Ahlberg en protestskrivelse, och 15 maj ingavs en annan dylik till Ekerö kommunalfullmäktige, vilka liksom Ekerö byggnadsnämnd med skärpa sade ifrån i den remiss de hade att inlämna före 31 maj.

Berit Wallenberg

LÄNNA HEMBYGDSFÖRENING

Sedan vissa restaureringsarbeten utförts vid vår hembygdsgård, Gamla Kvarn i Bergshamra, har uppstått ett önskemål att finna en lämplig utväg för ordnandet av hembygdsföreningens samlingar, som nu främst äro koncentrerade i den trånga gamla kvarnbyggnaden. Frågan aktualiseras även därigenom, att vi årligen få motta nya föremål, som överlämnas till oss från personer i lännabygden. Huru samlingarna lämpligast borde arrangeras har diskuterats ett flertal gånger inom föreningen, men ekonomiska skäl ha hindrat oss att realisera vad som varit önskvärt. Då

vi dock ej längre kunna dröja med denna så viktiga frågas lösning, har föreningen ansett att kontakt bör tas med hembygdsvårdande krafter i syfte att söka få fram en plan för arbetet vid hembygdsgården. Möjligt är att vi i framtiden måste inrikta oss på att uppföra en separat musei-byggnad. Vi hoppas att i detta arbete få åtnjuta kommunalt stöd.

Föreningens sommarfest hölls söndagen 15 juli vid hembygdsgården. Besökarna fick lyssna till folkskolläraren Manfred Ohlson, Gräddö, som berättade om skärgården av i går och av i dag. Folkdansare underhöll på bästa sätt och vid kvällens teaterföreställning medverkade Österåkers S.L.U.-avdelning med stycket »Röd kväll» av Sigvard Mårtensson. Under aftonen fick man lyssna till Roslagens sjungande bonde, Lennart Ländin, som även ledde allsången och ungdomens danslekar på den gröna planen intill forsen vid den gamla kvarnen.

Ake Söderman

RASBOKILS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Målet för Rasbokils hembygds- och fornminnesförenings verksamhet har under året varit att fullborda inredningen i hembygdsgården i Kölinge. Arbetet har detalj efter detalj noga planerats och utförts med hänsyn till disponibelt material och tillgång på penningmedel. De senare ha förstärkts dels med vinsten av ett par trevliga fester, dels av syföreningens arbeten och av ett gott och verksamt stöd från Rasbo kommun.

Under tillsyn av ordföranden, Viktor Andersson, och av sekreteraren, undertecknad Stig Björklund, som i särskilda fall inhämtat råd från Upplands fornminnesförening, har finsnickeriet utförts av den flitige gamle Lundin, som bor granne med vår vackra hembygds gård. Väl bevarade dörrar med vackra gångjärnsbeslag ha placerats i tidsenliga karmar av nytt virke, lister och foderträ har anbragts på sina ställen enligt äldre stil. Det nya köket har dock fått modern inredning till lättnad och glädje för kokmor vid kommande fester. Nu förestår endast målning som ingår i höstens arbete.

Stort är även intresset för gårdens övre museala del, där man hoppas kunna ge en god bild av de gamles arbetsliv och seder med hjälp av mångahanda för sin tid tjänliga och flitigt brukade vardagsverktyg.

På det talrikt besökta årsmötet 28 april 1956 erhöll styrelsen fullt och odelat förtroende för såväl sitt dittills genomförda arbete som för sin arbetsplan under kommande år. En förändring företogs med avseende på styrelsens medlemsantal. Ett av många framfört önskemål att antalet

Rasbokils hembygds- och fornminnesförening: Hembygdsgården i Kölinge.

måtte minska från 16 till 9 blev årsmötets beslut, varefter den nya styrelsen valdes med sluten omröstning.

Liksom föregående år har föreningen i år anordnat två hembygdsfester. Midsommaraftonen firades traditionellt med resning av en vackert klädd stång till fiolmusik av Sigurd Dalström och föreningens kassör kantor Martin Ogander. Sekreteraren hälsade de talrika gästerna och de ringlekslystna ungdomarna välkomna och ledde sedan lekarna kring stången. I Gammalgården serverades gott kaffe med dopp av föreningens fruar. Vid dansbanan rönt tombola och förfriskningar livlig uppskattning.

Sista söndagen i augusti var en hembygdsdag anordnad. Trots nyckfull väderlek hade mycket folk sökt sig till Gammalgården, där festen inleddes med fältgudstjänst och predikan av pastor Pehr Edwall från Uppsala. Efter kyrkkaffet följde ett livligt uppskattat föredrag av rektor Emil Lemhagen, som med lysande imitationskonst gav oss ny kontakt med Albert Engströms bilder av vårt landskaps kustbor, rospiggarna, anlagda för dräpande klokskap och explosiv humor.

Söndagen 23 sept. gästades vi av medlemmar ur Bondkyrko hembygds-

förening, som först besökte Gammelgården och besågo de där pågående arbetena och sedan samlades på Årby gamla slott kring kaffeborden framför en flammande brasa i riddarsalen. Ordf. Viktor Andersson hälsade på Rasbokils hembygdsförenings vägnar resenärerna välkomna, varefter godsets ägarinna, fru Stina Båth-Johansson, kåserade om det 300-åriga slottet och dess forna ägare inom bl. a. släkterna Schildt, von Post och von Essen.

Under hösten kommer en folkbildningskurs att hållas med deltagande av hembygdsföreningen i samarbete med Uppsala läns bildningsförbund och länets naturvårdsförbund. Deras representanter, hrr Thure Tannerhagen och Rune Stenbom, ha besökt oss och dragit upp de preliminära linjerna för kursen, som omfattas med stort intresse.

Rasbokil i oktober 1956.

Viktor Andersson

Stig Björklund

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Riala hembygdsförening anordnade söndagen 12 aug. 1956 en utflykt till Burehällsbacken och dess fornminnen. Sedan ordföranden kyrkoherde Gils Olsson Nordberg hälsat alla välkomna, överlämnades ordet till f. antikvarien fil. dr Gustaf Hallström, som demonstrerade den högt på bergväggen synliga hällristningen, bestående av 9 koncentriska ringar, vilka för några år sedan upptäcktes av hemmansägare Gustaf Carlsson i Burehäll. Hällristningen härstammar troligen från bronsåldern, dvs. tiden 1800 till 500 år före Kristus. Ristningar av denna art, liksom föremål från bronsåldern, är mycket sällsynta i våra trakter. Man anser att våra förfäder vid denna tid övergått från uteslutande jakt och fiske till att även idka åkerbruk och boskapsskötsel. De måste ha erfarit solens betydelse för allt som växer på marken och troligen ägnat solen sin dyrkan. Möjligt är därför att ristningen vid Burehäll är en solbild och att till densamma knutits offer och andra religiösa ceremonier. I närheten finnes en källa, kanske en kultkälla. De många håligheter i det stora flyttblocket på backslutningen är inga älvkvarnar utan naturbildningar, vilket icke utesluter att de brukats för samma ändamål som dessa, nämligen för smörjning och offer. Stenanhopningarna på det branta berget invid tyder på att detta utgjort ett s. k. borgberg, där traktens befolkning sökte skydd under oroliga tider.

Efter den orienterande redogörelsen, som åhördes med stort intresse,

Riala hembygdsförening:
Den märkliga hällristningen i Burehäll, Riala socken.

förflyttade sig deltagarna till folkskolans gymnastiksal, där dr Hallström fortsatte sitt föredrag, illustrerat med skioptikonbilder av ett urval av hällristningar från bronsåldern i mellersta Sverige. Talaren erinrade om hur den fortgående landhöjningen lockat till bebyggelse allt längre ut mot havet. Rialatrakten med sin större höjd över havet måste därför vara relativt tidigt befolkad, något som de många här funna stenverktygen bära vittne om. Man kan även vänta att här finna lämningar efter stenåldersboplatser, dvs. brända ben och lerkrukkskärvor tillsammans med mörk, kolblandad jord. En sådan boplatser har bl. a. återfunnits vid Lappdal i Österåker på höjdsträckningen norr om Åkers kanal. Dyliga boplatser bör även kunna upptäckas i Riala. Talaren manade till efterforskningar och anmälan av gjorda iakttagelser rörande sådana.

Kaffe serverades deltagarna i skolbespisningens lokaler, varefter undertecknad föredrog historien om Matts Mattsa, upptecknad på gammalt rialamål. Efter ett längre uppehåll avslutades dagen med en sång- och musikstund i kyrkan under medverkan av kyrkoherde G. Olsson Nordberg, fru Maija Svensson och kantor Valter Westerlund från Länna. Kyrkoherden avslutade med tal och altartjänst.

På sammanträde i prästgården 10 juni 1956 beslöt hembygdsföreningen att under sommaren igångsätta restaureringen av hembygdsgården i Snåret i enlighet med det av landsantikvarie Sundquist upp-

gjorda förslaget. Kostnaden för arbetet uppgår till omkring 8 000 kr. och medel finnas tillgängliga genom att Roslags-Länna kommun anslagit 4 000 kr. under förutsättning att hembygdsföreningen anskaffar lika mycket. Föreningen beslöt att gå i författning därom, genom att i första hand ansöka om summan hos landstinget eller i andra hand genom upptagande av ett lån på 4 000 kr. i Riala magasinskassa. Sedan arbetet sålunda finansierats har restaureringen anförtratts byggmästare David Carlsson, Runsättra. Arbetet har påbörjats och beräknas vara slutfört våren 1957. Restaureringen omfattar huvudsakligen utvändiga reparationer.

Gust. Vennberg

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Två allmänna sammankomster ha hållits under året. Den första ägde rum 12 juni i samband med en utfärd med omkring 100 deltagare. Med förste arkivarien fil. dr W. Enblom som färdledare blev det första målet Östanå herresäte, där dr Enblom redogjorde för godsets historia och bl. a. nämnde att godset på 1400-talet ägts av ätten Banér. Fru Boström visade några av sällskapsrummen med familjeporträtt och släktminnen. Sedan färddeltagarna även besökt parken med den intilliggande vackra bokskogen, framförde ordföranden samfundets tack till fru Boström. Färden fortsatte därefter till Vira bruk, som tidigare besökts 1948. Här var det huvudsakligen den gamla brukssmedjan från 1600-talet som tilldrog sig intresset. Sedan mötesförhandlingarna ägt rum och den medförda matsäcken förtärts, fortsatte färden till den heliga Birgittas Finsta. Vid besök i den närbelägna Skederids kyrka antydde dr Enblom bl. a. att Birgitta här som barn besökt mässan. Härifrån gick färden förbi Rö kyrka utefter sjön Sparren fram till Malmby gravfält, ett av de största i Uppland, vilket starkt inspirerade färddeltagarna. Ej långt från Närtuna kyrka gjordes ett kortare uppehåll på en plats med utsikt över det område, som under Gustav Vasas tid varit slutpunkten för den forna farleden genom sydvästra Uppland och som i äldre tider hade förbindelse med en annan farled till Fyrisån. Vid sidan om det uppgjorda programmet besöktes Skepptuna kyrka, där färdledaren påpekade likheten mellan kyrkans torn och de gamla tornen på Uppsala domkyrka. Återfärden till Djursholm anträdde sedan dr Enblom av ordföranden avtackats för ett mycket uppskattat färdledarskap.

Den andra sammankomsten ägde rum 30 nov. i Djursholms samskolas

aula, varvid museilektorn fil. dr Carl Axel Moberg höll föredrag över ämnet: En resa i Fornsverige. Föredragshållaren fick åhörarna att med spänning lyssna till hur en äventyrslysten man från den sibiriska tundran för omkring 10 000 år sedan påbörjade en fantasiresa i den skandinaviska halvön mot Djurholm. Med hjälp av ett stort antal förträffliga ljusbilder i färg kunde man följa hur ryssmannens ättlingar släktled efter släktled levat och verkat i det forna Sverige. Föredragshållaren fick välförtjänta applåder för ett intresseväckande föredrag. Fröken Ulla Dahlgren utförde med sin utmärkta sångröst några av Ture Rangströms sånger med text av Bergman och Runeberg och avslutade med den lilla italienska vaggvisan »Snön faller». Hon ackompanjerades på ett förtjänstfullt sätt av fru Maria Romberg-Pehrsson. Efter sammanträdet i aulan samlades ett 40-tal av mötesdeltagarna i musiksalen, där tesupé serverades, varvid bl. a. civilingenjör G. Holme bidrog med sång till luta.

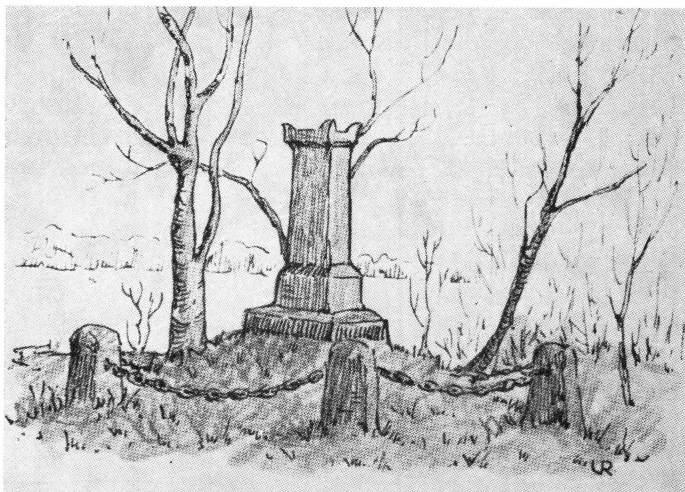
Samfundet har under året utgivit en ny årsskrift (den 8:e i serien), som tillställts medlemmarna utan kostnad.

Samfundet har under året mottagit en del gåvor av såväl medlemmar som andra.

O. Thufvesson

SOLNA HEMBYGDSFÖRENING

Om man går från Ulriksdal mot Bergshamra koloniområde förbi Statens frökontrollanstalt kommer man slutligen ut på en skogklädd idyllisk udde vid Tivoli nära Brunnsviken. Omgivningen utgör de sista orörda resterna av en natur, som Bellman ofta besjöng, ett landskap av Watteau, om man så vill. Där återfinns gravmonumentet över tonsättaren Joseph Martin Kraus. (Ungefär mitt emot på andra stranden av Brunnsviken kan man för övrigt finna Lings grav.) Kraus var kapellmästare vid Gustav III:s opera och en av Bellmans närmaste vänner. Han skrev bl. a. en opera, som uppfördes 1781 inför konungen på Ulriksdal, samt invigningsoperan vid öppnandet av Gustav III:s operahus året därpå. Kraus anses vara en snillrik tonsättare och som person var han försynt och vänlig. Hans hälsa var dock vacklande. När Gustav III avled 29 mars 1792 efter det ödesdigra skottet på operan, blev det Kraus som skulle komponera sorgemusiken. Men innan årets slut avled han själv i lungtuberkulos, endast 36 år gammal. Han hade dessförinnan i sitt testamente bestämt, att han skulle begravas på ovannämnda plats vid Brunnsviken. Traditionen förmäler, att han där haft möten med en ung flicka, som plöts-

Solna hembygdsförening: Tonsättaren Joseph Martin Kraus' gravmonument vid Brunnsviken. Teckning av Urban Rejle.

ligt rycktes bort och som han djupt sörjde. Monumentet bär inskriften: »Här det jordiska av Kraus, det himmelska lever i hans toner.»

Solna hembygdsförening firade 200-årsminnet av Kraus' födelse 20 juni 1956 genom en minneskonsert vid hans grav. Efter »Gustaviansk svit» av Lars-Erik Larsson höll hembygdsföreningens ordförande borgmästare F. Orbell hälsningstal. Sedan följde svit ur »Amphitryon» av Kraus. Stycket var sammanställt och instrumenterat efter fragment ur Musikaliska akademins bibliotek av dirigenten i Solna musiksällskaps orkester G. Gerby. Fil. dr C.-G. Stellan Mörner höll ett minnesanförande över ämnet: »En gustaviansk tonsättare i Glucks och Mozarts anda.» Som avslutning utfördes ett parti ur »Fiskarstugan» av Kraus med text av Bellman. Solister voro Gunvor och Folke Sällström.

Urban Rejle

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Vår hembygdsförening har nu verkat i 14 år. Tiden rinner raskt undan och problemen äro desamma år från år. Medlemsantalet håller sig någorlunda jämnt.

Årsmötet för verksamhetsåret 1955 hölls stadgeenligt den 26 maj 1956. Styrelsen blev densamma som under 1954.

Det i en tidigare rapport från hembygdsarbetet omnämnda hembygds-museet närmar sig sin fullbordan, om man nu kan tala om fullbordan i ett sådant sammanhang. På senaste tiden ha medlemmarna blivit mer och mer intresserade för museet och ha överlämnat gåvor av allehanda slag.

Den 22 maj hade Stockholms-Näs hembygdsförening tillsammans med Svenska Fornminnesföreningen en utflykt i våra trakter. Första anhalten var Stäksholm, där prof. Birger Nerman hälsade de omkring 100 deltagarna välkomna. Om borgruinen talade antikvarien dr Erik B. Lundberg. Därefter fingo deltagarna tillfälle att bese Almare-Stäkets herrgård under ledning av grevinnan Sonja Björnstjerna.

Efter Almare-Stäket besöktes Stockholms-Näs, där kyrkvärden Sven Beckman visade och berättade om vår vackra medeltidskyrka. För hembygdsgårdens tillkomst redogjorde undertecknad. Sedan gick färden till den vackra runstenen vid Bro kyrka och därifrån till Varpsundsstenen och till kungshögarna vid Rölunda. På alla tre platserna berättade prof. Nerman. Slutligen besöktes Signhildsberg, där förste bibliotekarien, dr Adolf Schück talade om Forn-Sigtuna och Håtuna. Färden var enligt samstämmiga utlåtanden lyckad och givande.

Midsommaraftonen firades på hembygdsgården och gynnades av ett strålande väder. Barnen färdades dit i lövade skrindor, som av några gårdar ställts till hembygdsföreningens förfogande. Dansen kring majstången pågick ett par timmar och barnen bjödos på saft och kakor. Senare på kvällen var det dans på logen, något som mycket uppskattades.

Den 20 aug. hade vi den sedvanliga sommarfesten med diverse nöjesanordningar för att bättra på föreningens ekonomi. Tack vare frikostiga gåvor från välvilliga medlemmar tillförde festen föreningen ett behövt tillskott i kassan.

Under 1955 har hembygdsföreningen anslutit sig till länets naturvårdsförbund, då hembygdsvårdsrörelsens idé väl även torde innefatta skydd för och vård om naturen.

Liksom tidigare har kommun och kyrka ställt sig välvilliga mot hembygdsföreningen och dess verksamhet och beviljat stödande anslag, för vilka vi äro mycket tacksamma.

Herman Svenngård

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Med tillfredsställelse kan föreningens styrelse se tillbaka på ett lyckosamt verksamhetsår. Medlemsantalet vid årets slut utgjorde 106. Styrelsen har följande sammansättning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf., direktör P. G. Brännström, v. ordf., lärarinnan Annie Wittlock, sekr., valsverksarbetare Ivar Ceder, v. sekr., fru Märta Ödberg, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och verkstadsarbetare Gerhard Lantz. Revisorer: verkmästare Alvar Tidlund och folkskollärare Erik Sandberg.

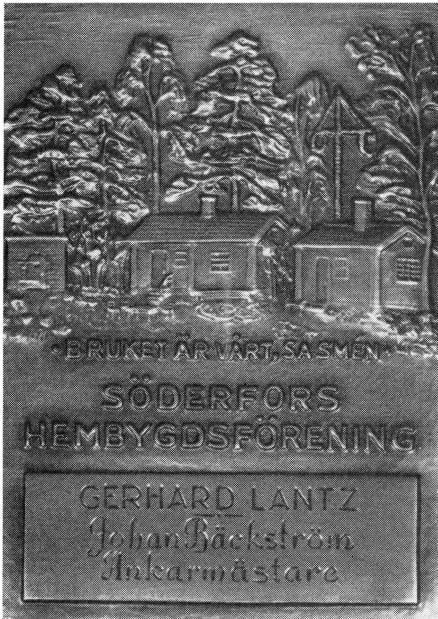
Gammelgården tilldrar sig glädjande stort intresse, såväl bland bruksfolket som av tillfälliga gäster på orten. Under föregående år var det sålunda 745 personer, förutom ett antal gästande korporationer, som tecknade sina namn i dess gästbok. En del nyförvärv av inventarier ha tillkommit under året.

För femte året i följd framförde föreningen under bästa tänkbara högsommarväder sitt hembygdsspel i samband med midsommarfirandet i bruksparken. Författarinnan av pjäsen, läroverksadjunkt Karin Alinder, var själv närvarande och ledde med säker och van hand framförandet och såg till att ingenting fallerade. Publiktillslutningen var även detta år imponerande, omkring 6 000 personer, som livligt uppskattade 50-mannatruppens prestationer och spelglädje på den idylliska friluftsscenen.

Under sommaren har föreningen haft besök av Torsåkers hembygdsförening, Hamrånge lärarkår, Stockholms trädskötarförening och Sällskapet Kulturhistoriska färder, det senare med hemvist i Stockholm. Med föreningens styrelseledamöter som ciceroner gävos gästerna tillfälle att bese den gamla bruksbebyggelsen, bruksparken och Gammelgården.

»Smedsmiddan», en av föreningens årliga sammankomster, som även den börjar få något av tradition över sig, hölls lördagen 5 nov. med omkring 100-talet deltagare. Som alltid var det glad och god stämning vid långborden, där mat och dryck efter åldriga recept serverades. Ett uppskattat inslag i underhållningen var visningen av den färgfilm som gjorts över hembygdsspelet.

Föreningen har under året låtit prägla en förtjänstplakett att tilldelas därav förtjänta personer. Densamma har utförts av Metallfabriks A. B. C. C. Sporrang, Stockholm, efter av styrelsen lämnat förslag. Plaketten utdelades för första gången i samband med smidsmiddan till alla skådespelare och övriga medlemmar, som medverkat vid hembygdsspelet under de gångna åren. Inalles fingo 71 personer mottaga utmärkelsen.

Söderfors hembygdspörening: Föreningens förtjänstplakett med motiv från friluftsscenen med smedstugorna i Bruksparken.

Styrelsen vill till föreningens medlemmar och särskilt till dess intresserade och duktiga skådespelartrupp ävensom till utanför föreningen stående personer, vilka under förlidet arbetsår på olika sätt lämnat verksamheten sitt stöd, rikta ett varmt tack.

Georg Wahlström

SÖDRA OLANDS HEMBYGDSGILLE

Vårt arbete har detta år huvudsakligen koncentrerat sig kring Upplandsgården Gammel-Gränome för att där skapa ett uppländskt konstmuseum. Den drivande kraften för detta projekt har varit f. förste bibliotekarien fil. dr Oskar Lundberg, som hade en enastående förmåga att anskaffa god konst till gården. Hans plan var att få samtliga uppländskonstnärer representerade vid Gränome.

Att Gillet i och med dr Lundbergs 10 sept. 1956 timade bortgång gjort en oersättlig förlust står klart för oss alla. Hans blida och försynta framträdande gjorde att han blev högt skattad var han kom. Bakom de gillemedlemmar, som uppuktade vid hans bår, står hela hans hem-

bygd, där han vid sina många besök gjort sig aktad och vördad. Tyvärr fick han ej uppleva glädjen att se planerna vid Gränome förverkligade. Det är av vikt för oss att i den mån vi kan söka fortsätta verket.

Uttrycket »Upplandsgården Gammel-Gränome» har lanserats av dr Lundberg för att därmed antyda museets vidgade verksamhetsområde. Gillet har accepterat detta namn. De konstnärer, som nu äro representerade med ett eller flera konstverk, äro: Carl Milles, Carl Eldh, Annie Lindqvist (skulpturer); Olof Thunman, Jonas Lindkvist, Rudolf Cederström, Gustaf Cederström, Tore Wahlström, Nils Tamm, Harald Lindberg, Gusten Widerbäck, Alexander Roos, Gunnar Hallström, Curt Fahlstedt, Rudolf Govenius, Manne Ihran, J. F. Martin och Elis Åslund (teckningar, gravyrer och målningar). Här finnes önskemål om flera upplandskonstnärers verk!

En av de första uppgifter, som bör lösas vid Gränome, är uppvärmningen av byggnaden. En omläggning av golven vid Gamla Klockargården i Alunda är även önskvärd. Klockargården med Olandsmuseet i övre våningen användes i stor utsträckning vid mindre samkväm och studiecirklar.

Den svåraste uppgiften för alla hembygdsföreningar är att ordna den ekonomiska frågan. Vi har hittills fått ett årligt kommunalt anslag på 2 000 kr. Vid en varje år återkommande midsommarfest vid Gränome blir det i bästa fall något 100-tal kronor i netto. Besökarrantalet vid konstmuseet har ökat något sedan Svenska Turistföreningen satt upp sin speciella vägvisare vid Uppsala—Öregrundsvägen. Men dessa små och varierande inkomster täcker sällan de löpande utgifterna. Vi äro därför i behov av ökat kommunalt anslag om underhåll av fastigheterna skall kunna ske.

Vi konstatera med glädje att allt fler av de kommunalt ledande börjar inse det kulturella värdet i hembygdsföreningarnas arbetsuppgifter. Vår förhoppning är att detta skall bli fruktbarande i framtiden.

J. G. Fredlund

TIERPSORTENS HEMBYGDSGILLE

Arbetet inom vårt gille har bedrivits i stort sett som under tidigare år. Detsamma koncentreras numera mest till Tierps köpings storkommun, sedan för Tierps socken bildats en hembygdsförening att tillvarata intressena i denna del av Tierp. Hembygdsgillet önskar den nya föreningen lycka till i sitt arbete. Glädjande nog har de inom Tolftadeln av köpingen insamlade föremålen fått sitt »eget hem» i en mindre byggnad

Tierpsortens hembygds-gille: Från dräktparaden vid hembygdsfesten 26 aug. 1956.

vid Tolfta kyrka. Genom anslag från kommunen har byggnaden inretts och de insamlade föremålen uppsorterats. Ett gott arbete har nedlagts av bl. a. snickaren Fridolf Zetterström i Ersta.

Våren 1956 anordnade gillet, som nu har omkring 200 medlemmar, vårpromenader under benämning »Tierps köping förr och nu». Promenaderna hölls var fjortonde dag under sakkunnig ledning. Vi vände oss särskilt till nyinflyttade för att de skulle få en inblick i hur köpingen sett ut fordomdags. Kartor och fotografier fingo bli åskådningsmaterial och gamla köpingsbor berättade om hur det var förr. Utsikten från det nya vattentornet och från Natanaelskyrkans torn, beundrades. Köpingens förrådsmagasin och maskinpark visades liksom telegrafverkets lokaler. Tillslutningen var god. Dessa promenader torde ha en uppgift att fylla och bära fortsätta nästa vår.

Den traditionella fågelexkursionen gick i år till sjön Tämnnaren med ett 75-tal intresserade och under medverkan av särskilt anmodade experter. Gillet har även under det gångna året anordnat festlighet på Svenska flaggans dag vid Gammelgården under medverkan av Tierps manskör och Söderfors' musikkår. Medborgarboken utdelades till årets myndlingar av köpingens fullmäktigeordförande, direktör Tuve Johansson.

Årsmötet hölls i maj under god tillslutning. Deltagarna fick lyssna

till bandupptagningar från samtal med gamla tierpsbor samt intogo ägg-sexa.

I likhet med vad tidigare varit fallet har gillet 1956 tillsammans med Idrottsföreningen anordnat en välbesökt midsommarfest med gott ekonomiskt resultat. Söndagen 26 aug. hade gillet en hembygdsfest, varvid den nya flaggan med kommunvapnet Tre Humle Ax invigdes av landsantikvarie Nils Sundquist, som även höll ett mycket uppskattat hembygdsföredrag. Den historiska bakgrunden till tierpsbygdens uppkomst skisserades av talaren, som berättade om de tre folklanden Tiundaland, Fjädrundaland och Attundaland, vilka år 1296 sammanslogos till en lagsaga, det nuvarande Uppland.

Tierps härad fick sitt vapen förlänat av konung Karl Knutsson Bonde 24 aug. 1456. Det är den enda landskommun, som veterligt fått sin bygdesymbol förlänad direkt av konungen. Det blev följaktligen ett 500-årsjubileum gillet kunde fira nära nog på dagen. Det nya vapnet och avskrift av det kungliga brevet finnes publicerat i årsboken *Uppland* 1954. — Ett uppskattat inslag i festprogrammet blev dräktparaden från de fem århundradena 1400—1800 med dräkter från Skansens klädkammare. Undertecknad gav i anslutning till dräktparaden en kortfattad redogörelse för de viktigaste händelserna under varje århundrade fram till senaste sekelskiftet. Allmogespelmän ur Upplands spelmansförbund med herr Harry Pettersson som ledare medverkade liksom Tierps manskör under Magnus Larsson. En uppvisning i folkdanser av SGU:s folkdanslag i Uppsala blev festens slutvignett. Programmet uppskattades livligt av en ganska talrik publik trots det osäkra vädret denna regniga sommar.

Carl Schollin

TÄBY HEMBYGDSFÖRENING

I början av året arrangerade hembygdsföreningens arbetsutskott en färd för medlemmarna till »okänt mål», en midvinterresa »i det blå». Spänningen var stor i den fullsatta bussen. Målet visade sig vara »Östergården» i Österskär, där ett samkväm ordnades av mera intim karaktär.

I mars spelades en bandupptagning av några hembygdens diktare upp under en hembygdsafton. Gamla och nya skivor med flera nu avlidna diktares röster hade av sekreteraren arrangerats till ett sammanhängande program, en »levande» antologi. (»Bandet» kan för en billig penning hyras av andra hembygdsföreningar, som äger eller kan låna lämplig bandspelare.)

Samma månad anordnade hembygdsföreningen en »hembygdsträff». Styrelseledamöter och medlemmar i Danderyds, Vallentunas och Österåkers hembygdsföreningar inbjöds till samkväm, föredrag och kaffedrickning. Föredrag med ljusbilder hölls av intendenten vid Nordiska museet Bo Lagercrantz som talade om gamla gårdar på Lidingö och annan bebyggelse norr om Stockholm med Djursholm. Vid kaffet talade ordföranden i Vallentuna hembygdsförening, folkskolläraren Bernhard Bengtsson, ordföranden i Österåkers hembygdsförening, kantor R. Pihlström, och ordföranden i Enebybergs slöjdgille, fru Stolpe. Samtliga redogjorde för sina förenings verksamhet och planer. Täby hembygdsförenings ordf., kyrkoherde H. O. Ferenius, underströk nyttan och trevnaden med denna sällskapliga kontakt och redogjorde för sin förenings arbete och planer.

Täby hembygdsförenings kör under ledning av dess energiske och kunnige ledare kapellmästare Boris Passowsky firade i år sina fem arbetsår med en jubileumskonsert i Roslags Näsby folkskola.

Det sedvanliga valborgsmässofirandet hölls även detta år vid ungdomsgården i Kvarntorp. Kören sjöng och komminister Sven Arne Onsäter talade.

Årsmöte hölls 4 maj. Docent Carl-Axel Moberg höll ett anförande över ämnet »10 000 år på en timme. Sveriges forntid i översikt med särskild hänsyn till Uppland». Vackra ljusbilder kompletterade det intressanta och skickligt framförda anförandet, som syn- och hörbarligen fängslade publiken. Härefter följde förhandlingar. Kyrkoherde H. O. Ferenius omvaldes som ordförande, redaktör Ivan Eriksson som kassör, konservator S. E. Vingedal som sekreterare samt fru Ruth Rodebäck. Kvarstående i styrelsen är v. ordf. fanjunkare Bertil Carlberg samt ledamöterna K. M. Sandström, M. Carlqvist, Sven Månsson och K. Thunholm. Nyvald blev fru Elsa Lundh, husmor, och som suppleant ingenjör H. Carlén. Förslag till nya stadgar upplästes och reviderades. Medlemsavgiften för kommande år fastställdes. Till föreningens första hedersledamot utsågs fröken S.-L. Alexanderson, som förärades diplom och i likhet med föreningens övriga »ständiga» medlemmar erhöll Täby hembygdsförenings utgivna skrifter.

I slutet på maj höll sångkören sin sedvanliga vårsoaré med sångaren Lars Lönndahl och 15 juni anordnade föreningen en morgontidig utflykt till Vallentunasjön och nordöstra Täby, där en medeltida borgruin och de talrika runstenarna besågs och studerades. Ciceroner var kyrkoherde H. O. Ferenius och undertecknad.

Under året har föreningens illustrerade skrift nr 2, »På Roslagens

tröskel» av S. E. Vingedal, ingående i dess skriftserie, utkommit och tillställts medlemmar som erlagt årsavgift.

S. E. Vingedal

UPPLANDS-VÄSBY HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen höll sitt årsmöte 20 april under ledning av ordf. komminister Sven Odenrick. Vid mötet visades filmerna »Så räddas Sveriges kulturhistoria» och »Med dollartåget till midnattsolen» samt talade fil. mag. Göran Strömbeck om »En storman från 1700-talet på Vilunda säteri i Hammarby socken».

Under året har styrelsen genom ortspressen uppmanat kommuninvånarna att innan gallring göres bland s. k. »skräp» (verktyg, inventarier m. m.) meddela styrelsen för att låta denna se efter om något kan vara av värde ur hembygdssynpunkt att förvärva till sina samlingar. Ordföranden har i Eds prästgård upplåtit ett rum där sådana saker tills vidare kan förvaras.

I juni månad anordnade föreningen en utfärd till Runsa gård i Eds socken, där ägaren ryttmästare Ankarcrona med fru med stor gästfrihet visade slottet och berättade om dess uppkomst och historia. Samtidigt besågs de riksbekanta fornlämningarna Runsa borg och den 56 m långa skeppssättningen. Utflykten uppskattades livligt av det 50-tal medlemmar, som deltog. Styrelsen skall försöka att i fortsättningen få besöka de övriga anrika godsens och kulturminnesplatserna inom kommunen och på detta sätt göra hemortens historia mera känd bland ortsborna.

Föreningen har under sommaren haft nöjet av ett besök av landsantikvarie Sundquist, som i ett tjänsteärende i sällskap med amanuens Berg fick tillfälle att besöka kommunens tre kyrkor och prästgårdar samt Odenslunda gamla länsmansgård tillsammans med föreningens ordförande och vice ordförande.

Hugo Sabel

VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSFÖRENING

Föreningens arbete 1955-56 har huvudsakligen gällt hembygdsgården i Vigelsboäng. Här har utförts en hel del planeringar. Utanför huvudbyggnadens ena gavelvägg har anordnats en rymlig terrass för friluftsteater och musikaliska arrangemang. Nedanför terrassen utbreder sig gårdstunet, som nu är utjämnat och dränerat. Här finns plats för folk-

Valö-Forsmarks hembygdsförening: Den nya sockendräkten för Valö-Forsmark med vit blus, grön-och brunrandig kjol, grönt förkläde med gula broderier samt grön mössa. Teckning av G. JONSSON.

dans och folklekar samt bågskytte, varpa och andra idrottsliga förlustelser.

Meningen är ju att göra hembygdsgården i Vigelsboäng till en hembygdens gård i detta ords egentliga mening, alltså en anläggning med alla de byggnader, som en större bondgård för ett hundratal år sedan ansåg sig behöva. En från Valö pastorat inköpt parstuga håller nu på att flyttas till Vigelsboäng och skall bli museum. Föreningens samling räknar vid pass 600 föremål; dessa, som givetvis inte fått plats i huvudbyggnaden, har hittills måst inhysas på flera platser. Samlingen har i år tillförts många värdefulla föremål. Från den gamla gästgivaregården i Vamsta har kommit en dalatapet med bibliskt motiv, målad 1832. En f. d. valöbo, hr Sanfrid Johansson, bosatt i Hällnäs, överlämnade vid föreningens utflykt en pilspets av brons, som han 1917 hittat i Hackbol. Från kyrkbyn har kommit en avlöningsbok för båtsmän för tiden 1823—1901.

Alltsedan hembygdsföreningen bildades har det arbetats för att få fram en sockendräkt. Härvid har målarmästare Georg Johansson gått grundligt tillväga och hans utkast har baserats på gamla klädtraditioner i Valö och

Forsmark. För övrigt har föreningens arbete fortgått efter samma linjer som förr. Tidningen »Bygden» har utkommit med sedvanliga nummer. Auktioner och fester har hållits som medfört att föreningens ekonomi nu kan sägas vara mycket god.

Carl J. Wahlström

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

Ett betydelsefullt datum i hembygdsföreningens tillvaro blev, åtminstone indirekt, den 28 okt. 1955 då Kungl. Maj:t fattade beslut om Ekeby bys friläggande från nya bostäder och ekonomibyggnader. Om detta ger redan förra årets årsbok upplysning i företalet varjämte vissa åtgärder redovisas i Upplands fornminnesförenings styrelseberättelse 1954–1955.

Vid ett par sammanträden har hembygdsstudiecirkeln samlat det material som sammanförts under förra årets studiearbete och som nått formen av mer eller mindre färdiga manuskript. Följande uppsatser av kyrkvärden Oskar Qvennerstedt må nämnas: Om Långtibble by på 1890-talet, Förhållandena vid Bärby gård omkring 1896, Uppgifter om soldater och dragoner i Vänge socken på 1890-talet samt Minnen som järnvägsman. Qvennerstedt hade också gjort en planrekonstruktion av Långtibble by under den tid uppsatsen behandlade samt en förteckning över byns samtliga byggnader. Inspektör W. Andersson hade bl. a. gjort en kopia av 1636 års karta över Bärby. Å Geografiska institutionens karta över Ekeby 1951 hade Ulf Rosenlund på grundvalen av uppgifter av G. Östberg, B. Karlsson och E. Pettersson inritat äldre bebyggelse så långt den kunde rekonstrueras av dessa sagesmän. Enligt studiecirkelns beslut har detta material tillförts kyrkoarkivet, där det kanske kan påbyggas i den mån ytterligare material eller bearbetning av detsamma tillkommer. Till samlingen har med författarinnans medgivande lagts Ekeby bys utveckling från 1600-talet, uppsats för geografiska proseminariet 1952, av fil. mag. fru Carin Lundgren, f. Waltersson. År 1950 skrev dåvarande fil. stud. Ulla Josephson en uppsats i samma seminarium om Brunna — en tätortsundersökning. En avskrift av denna uppsats har det ännu ej varit möjligt att erhålla.

Hembygdsföreningen firade sin årshögtid i församlingshemmet 18 mars med högtidstal av landshövding Andrén. Utom allmogemusik av G. Rosander och H. Eriksson och sång av kyrkokören förekom ett programinslag av blockflöjter exekverade av småskolans barn under ledning av fröken Gertrud Gisslow.

Den 14 juni sammanträdde länsstyrelsen i församlingssalen för preliminär överläggning rörande bevarandet av Ekeby by. I sammankomsten deltog utom länsstyrelsen, stiftsnämnden, riksantikvarieämbetet och Upplands fornminnesförening ett flertal representanter för övriga i saken engagerade myndigheter och institutioner samt ordsbor. Hembygdsföreningen utövade vid detta tillfälle värdskap.

En utfärd anordnades 21 juli till Badelunda och Västerås. Under samma resa lockade emellertid till en avvikelse från resrutten den nyanlagda skolan vid Orresta, som väckte nära nog lika stort intresse som den monumentala fornminnesplatsen vid Anundshög.

Under året har hembygdsföreningen från Nordiska museet fått mottaga som gåva dels ett antal foton över Ekeby by, dels 17 årgångar av Fataburen. En hel del föremål ha skänkts eller inköpts. Bl. a. har järnvägstjänsteman J. Lagerholm överlämnat svärfaderns J. V. Nybergs skomakeriuppsättning, hr L. Rosander en fällbänk och fru Helga Cederholm en del föremål av skiftande karaktär.

På begäran av Nordiska museet har undertecknad gjort vissa undersökningar rörande seden att sätta ljus på gravarna samt rörande torg-handeln på Stockholm.

Som ständiga medlemmar ha inträtt förvaltare H. Killander på Bärby gård. Som ständiga medlemmar ingingo redan vid föreningens bildande prof. Olof Östergren, fru Lisa Key-Åberg och f. småskollärarinnan Cecilia Bergquist. På den sistnämndas 80-årsdag framförde föreningen ett tack för det stöd fröken Bergquist givit föreningen genom sin kunskap om äldre tider och förhållanden.

I förra årsredogörelsen bör några uppgifter rättas. Mötet mellan Riksantikvariern och Stiftsnämnden ägde rum 13 sept. 1954 (ej 1955). Kursen i halmarbete och ljusstöpning ägde likaledes rum på hösten samma år (ej 1955).

Per Axel Björkman

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Föreningens verksamhet har under 1955 fortgått på liknande sätt som tidigare med insamlande av gamla kulturföremål från bygden samt av skrifter, tidningsurklipp m. m. till föreningens arkiv.

Årsbok för år 1955 är under arbete och beräknas bli färdig vid slutet av år 1956.

Söndagen 3 juli 1955 företog ett femtiotal av föreningens medlemmar

utfärd till Boo gamla kyrka samt Boo och Kihls herrgårdar. Boo gamla kyrka (kapell) uppfördes år 1724 av riksrådet Nicodemus Tessin, som kort efter rysshärjningen 1719 även byggde corps de logis'et på Boo. Inredningen i byggnaden är delvis bevarad.

Årsmöte med föreningens ledamöter hölls 23 nov. 1955 å Restaurang Herrgårn, Björknäs. Fil. dr E. Alfred Jansson höll ett föredrag om »När odjuren härjade på Nämndö vintern 1898».

Nils Ädelgren